

BIBLIOT. A

Ismail Kadare

DIALOG ME ALAIN BOSQUET

Onufri

891.933-94

KODI MISTERIOZ I LETRAVE TË ISMAIL KADARESE

Ai nuk ka dalë asnjëherë nga kulla e tij letrare. Aty ai mbretëron krenar dhe i vetmuar. Kur u largua në mërgim në vitin 1990, ndërkohë që regjimi komunist po lëkundej, apo kur flet sot për situatën në Kosovë, duke kritikuar nacionalizmin dhe duke denoncuar kufijtë artificialë, qëndrimi i Ismail Kadarese është cilësuar gjithmonë i paqartë. Një ndër romancierët më të njohur të Europës, emri i të cilit figuron që prej njëzet vjetësh në listën e kandidatëve për çmimin "Nobel", vishet me një mister, si të jetë një personazh i arratisur prej romaneve të tij. Edhe në epokën e Luftës së Ftohtë, ai mbulohej nga një re mosbesimi në Tiranë dhe dyshimi në Paris. Sado groteske mund të duket, ai ishte nën shënjestrën e nomenklaturës shqiptare dhe të inteligjencies perëndimore...

VEPRA

...Të parët, pas botimit të çdo romani (me vepra si “Prilli i thycr”, “Gjenerali i ushtrisë së vdekur” ose “Pallati i Ëndrrave”), që vinin në lojë rregullat e realizmit socialist, kërkonin ndalimin e tij. Ismail Kadareja është në dijeni se midis mijëra faqeve të dosjes së tij personale, të ruajtur në arkivat sekrete shqiptare, gjenden me dhjetëra letra të shkruara nga nxënësit e Shkollës së Partisë, raporte të policisë sekrete, denoncime të shkrimtarëve. “Nuk mund të mendoja se mund të nxitej një xhelozi e tillë kundër një shkrimtari. Por në një vend totalitarist, shteti është aleati më i mirë i xhelozisë së shkrimtarëve”.

Të dytët, në anën tjetër të Adriatikut, e qortonin për statusin e shkrimtarit zyrtar të paguar nga regjimi, për heshtjen e tij ndaj situatës në Shqipëri. Ata dëshironin ta bënin një hero, një Vaclav Havel apo një Solzhenicin; e nxisnin të ngrihej kundër despotit shqiptar Enver Hoxha, të bëhej disident, pra, të arratisesh apo të vetëvritej, sepse nuk kishin parë ndonjëherë një kundërshtar të regjimit të mbetëj i gjallë në Shqipërinë staliniste.

Mos vallë arsyeja e misterit që mbulon Ismail Kadarenë është vepra e tij, një kështjellë plot kurthe, kalime të nëndheshme dhe fantazma? Apo për shkak të pamjes së tij të pakuptueshme dhe të heshtur, të ballit të tij me rrudha të thella e vertikale dhe vetullave të errëta, të cilat i japin fytyrës së tij një pamje enigmatike dhe pak të shqetësuar? As njëra, as tjetra. Thjesht, si nga njëra anë, edhe nga tjetra ai qortohet se shkroi nën një regjim i cili kishte ndaluar librat e Sartrit dhe të shumë shkrimtarëve të tjerë, se shenjtëroi letërsinë në një vend ku jeta e popullit ishte zënë nën ingranazhin e radhëve të qumështit. Ismail Kadareja i është përkushtuar tërësisht letërsisë. Kjo është

PARATHËNIE

edhe përgjigjja. Aty ai është sovran, krenar e i vetmuar. Atdheu i tij është ai i shkrimtarëve të mëdhenj grekë, i tragjedisë dhe i Shekspirit. “Në përgjithësi, literatura e njohur tërhiqet nga krimi, sepse ai zbret në thellësinë e shpirtit. Nëse marrim veprën e Dantes, pjesa më e tmerrshme është pjesa më tërheqëse”.

Ai është mbyllur në këtë botë, ku ndihet era e rëndë e krimit, që prej fëmijërisë së tij, që në moshën njëmbëdhjetë-vjeçare, kur shfletoi “Makbethin”. “Nuk e kuptova gjithçka, por isha i tërhequr e i mrekulluar nga këto magjistare dhe shtriga”. Ashtu si edhe shqiptarët e Veriut, të cilët burgoseshin përjetësisht, me dëshirë, në kullën e tyre, për t’i shpëtuar gjakmarrjes, ai nuk doli më kurrë nga kulla e tij letrare. Në epokën e diktatorit stalinian Enver Hoxha, ai u fshch për t’i shpëtuar çmendurisë dhe për t’iu larguar absurditetve të tilla, të cilat u ndalonin vizitorëve të huaj mbajtjen e flokëve të gjatë dhe diplomatëve shqiptarë beqarinë. “Si kam mundur të jetoj në këtë vend idiot, ku vetë shkrimtarët duhet të çmendeshin? A ka ndonjë sekret? Po, një shkrimtar, i cili beson në pushtetin superior të botës së letërsisë, shpëton si një fetar që beson në Zot. Isha i ndërgjegjshëm që po krijoja diçka jashtëkohore, kisha një atdhe tjetër, atë të letërsisë dhe vendi im më dukej qesharak”.

Pak rëndësi ka për të nëse i është dashur të luajë me diktaturën shqiptare për të botuar veprat e tij. E vërteta nuk gjendet në veprimet, por në librat e tij. “Në gjithë veprat e mia merrem me krimin”, thotë ai.

“Meqenëse nuk mund ta kritikoj Shqipërinë, merresha me regjimet e tjera totalitare, si Bashkimi Sovjetik dhe Kina,

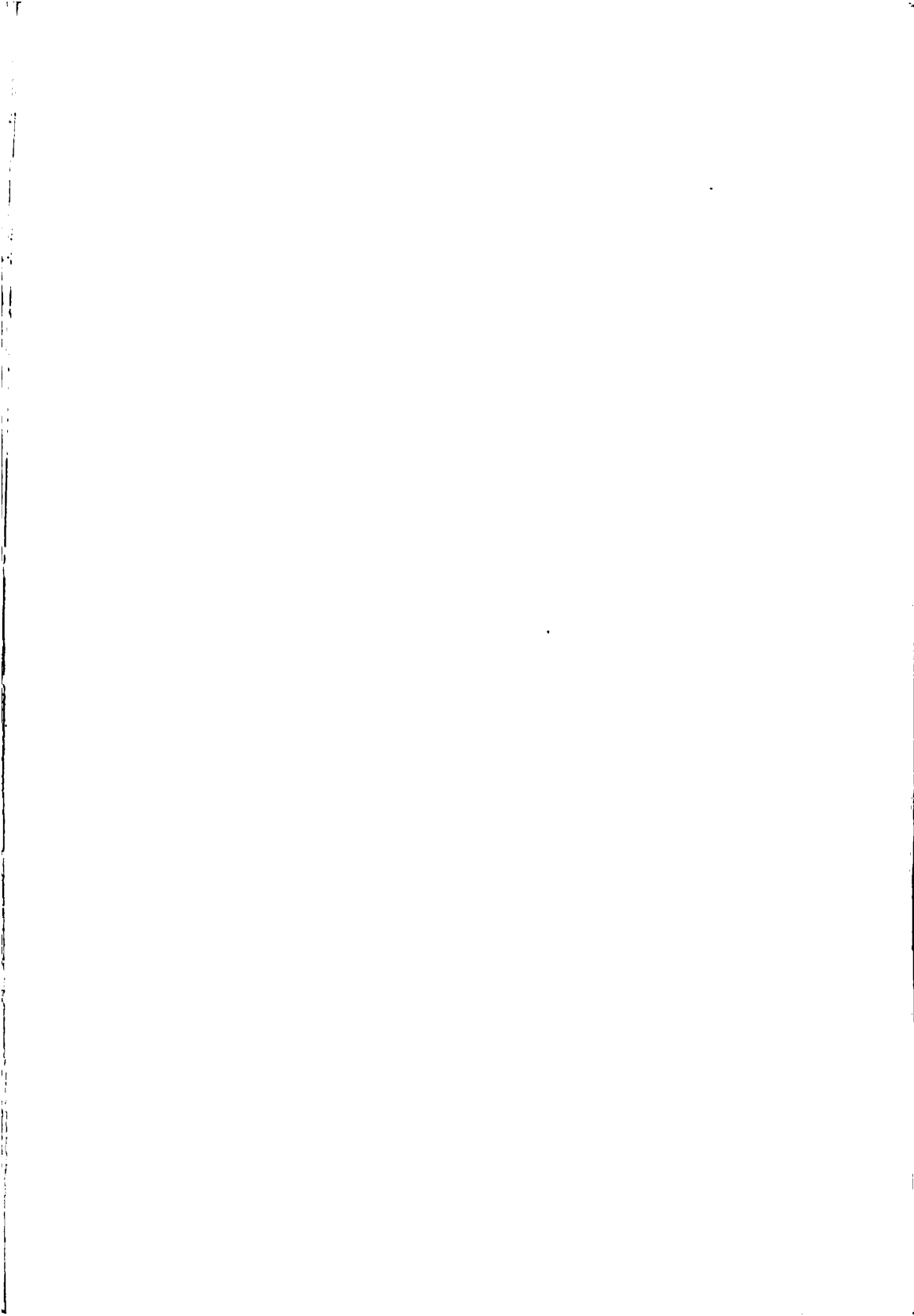
VEPRA

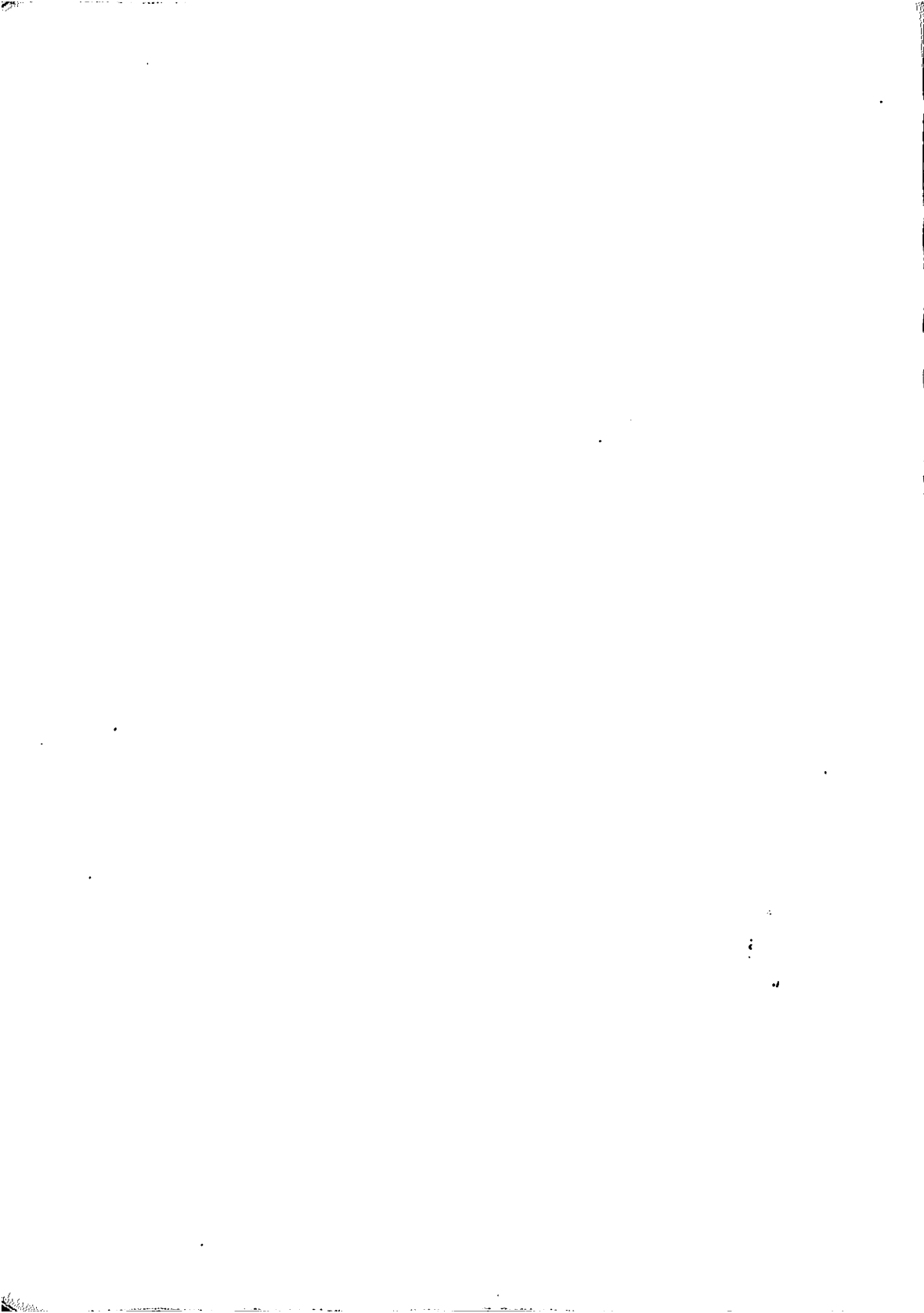
ose si në ‘Pallatin e Ëndrrave...’, ngjarjet i kam vënë nën Perandorinë Otomane për t’u vetëmbrojtur.” Por ai dëshironte të linte një testament letrar, të shkruante atë çka mendonte për regjimin. “Vajza e Agamemnonit” është një nga tre librat-testament, i shkruar gjatë viteve ’80, i cili është nxjerrë në fshhtësi nga Shqipëria, nga botuesi Claude Durand. “Kur e shkrova këtë libër, ndihesha jashtë vendit, i lirë. Nuk bëja aspak kujdes.”

Ismail Kadareja u përgjigjet të gjithë atyre që nuk do ta kuptojnë asnjëherë dhe do ta qortojnë përsëri se ka shërbyer, në mënyrë të pavullnetshme, si dorëzanë i një regjimi totalitar, se nuk ka asgjë për çka të qortojë veten. Ai nuk ka tradhtuar asnjëherë letërsinë. Vetëm ky krim do të ishte i pafalshëm.

VIEANNEY AUBERT *

* Vieanney Aubert është analist francez. Ky shkrim është botuar në *Le Figaro*, prill 2007.

83H-34
K 14

Ismail Kadare

DIALOG
ME
ALAIN BOSQUET

BIBLIOTEKA E
BASRIK MURKASTER
NR. INV.

54718

Onufri

